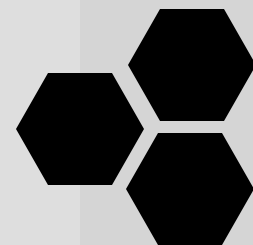

Державна політика в сфері детінізації ринку праці

Тренди на ринку праці України в умовах війни

Тренд 1. Зниження економічної активності населення та звуження можливостей ринку праці

Тренд 2. Поглиблення дисбалансів, що призвело до загострення проблем безробіття, зокрема структурного та довготривалого

Тренд 3. Поглиблення проблеми дефіциту якісної робочої сили

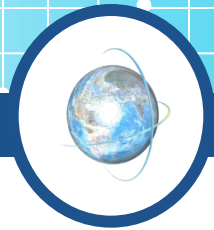
Тренд 4. Зростання сектора неформальної зайнятості

Тренд 5. Відплив людського та інтелектуального капіталу з України

Тренд 6. Поширення підприємництва як форми адаптації до сучасних змін на ринку праці.

Тренд 7. Масова перекваліфікація працівників як реакція на стрімкі зміни потреб економіки

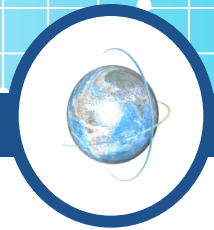
Тренд 8. Поширення цифровізації та нових форм зайнятості

Сучасні тенденції функціонування ринку праці України характеризуються значними обсягами неформальної зайнятості.

За оцінками експертів, до сектора неформальної зайнятості залучено близько 30 % працюючих (у 2021 р. рівень неформальної зайнятості становив 12,3 %).

**Державна служба статистики
України (Центральний орган виконавчої
влади, що здійснює функції
інспектування праці в Україні)
досліджує кількість неформальної
зайнятості, класифікує його за статтю та
типом місцевості, віковими групами.**

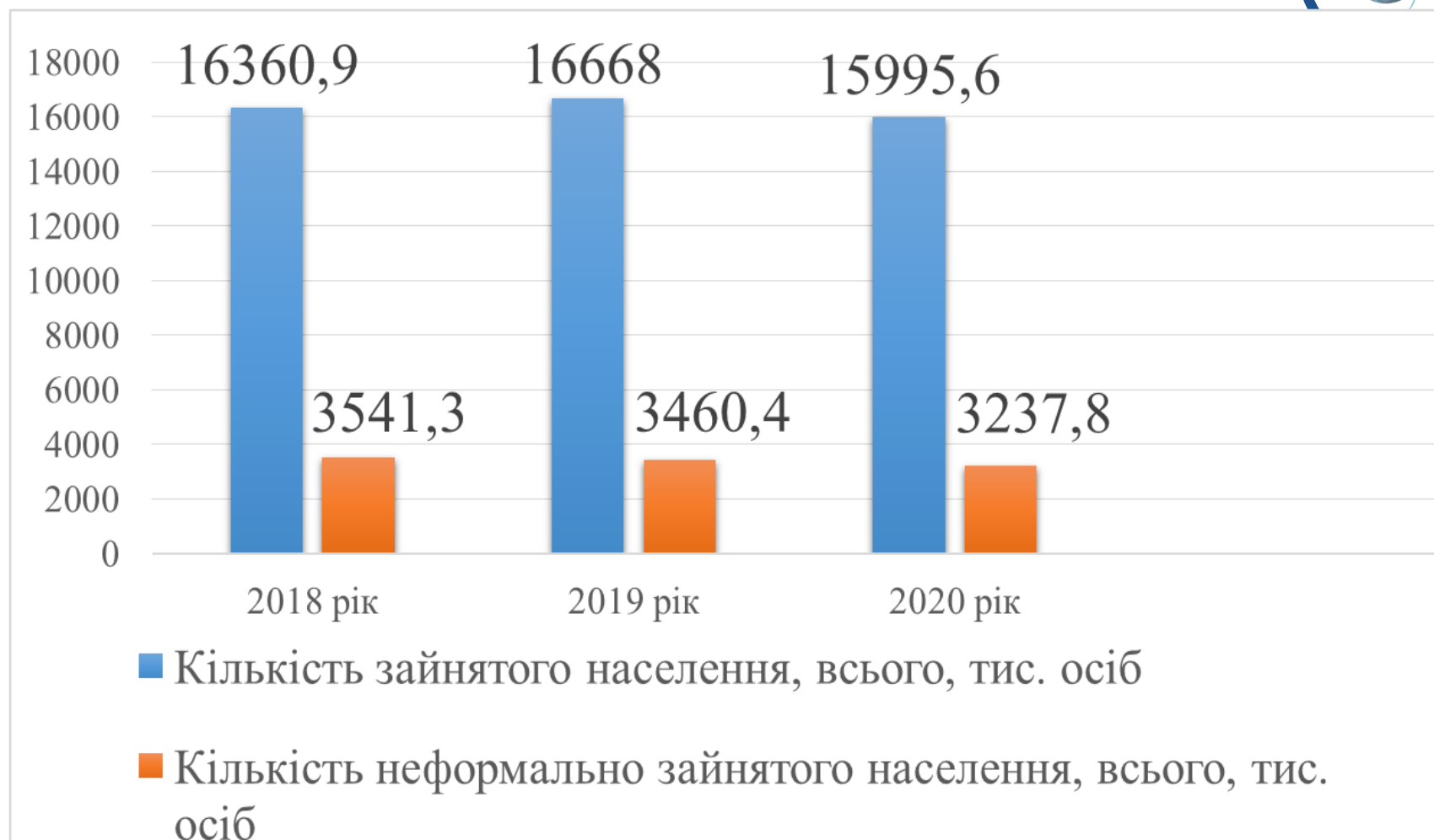
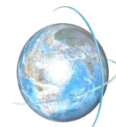
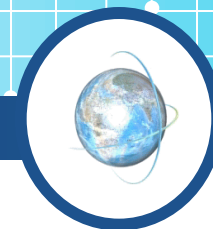

Рис. 1. Динаміка чисельності неформального населення України у 2018-2020рр.

Кожна четверта-п'ята людина з усього зайнятого населення працює у неформальному секторі.

Класифікація неформально занятого населення за віковою категорією та типом місцевості у 2020 році наведена у таблиці 1.

Кожна четверта-п'ята людина з усього зайнятого населення працює у неформальному секторі.

Класифікація неформально занятого населення за віковою категорією та типом місцевості у 2020 році наведена у таблиці.

Неформально зайняте населення за статтю, місцем проживання

	Кількість неформально зайнятого населення віком 15-70 років	
	<i>тис осіб.</i>	<i>у відсотках до загальної кількості</i>
Жінки	1332,9	16,9
Чоловіки	2071,2	24,1
Усього	3404,1	20,6
Міська місцевість	1560,0	13,7
Сільська місцевість	1844,1	36,1

Державною службою статистики України з метою використання єдиного методологічного підходу до визначення рівня неформальної зайнятості затверджені **«Методологічні положення щодо визначення неформальної зайнятості»**. Цей документ базується на сучасних міжнародних стандартах у сфері статистики праці та враховує напрацьований національний досвід. Згідно з ним неформальна зайнятість визначається як загальна кількість неформальних робочих місць на підприємствах формального і неформального секторів економіки або у домогосподарствах.

НЕФОРМАЛЬНА ЗАЙНЯТІСТЬ —

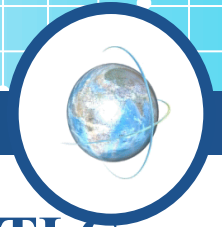
це загальна кількість неформальних робочих місць на підприємствах формального чи неформального секторів або в домогосподарствах, яка не відповідає вимогам законодавства щодо офіційного оформлення трудових відносин

Тіньовий ринок праці є певним джерелом, що забезпечує трудову економіку трудовими ресурсами. Основними причинами виникнення тіньового ринку в Україні є можливість економічного агента здійснювати свою діяльність, ігноруючи норми законодавства.

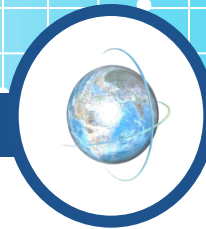

ОСНОВНИМИ ПРИЧИНАМИ ТІНЬОВОЇ ЗАЙНЯТОСТІ Є:

- ❖ високе податкове навантаження;
- ❖ бюрократичні бар'єри для малого та мікробізнесу;
- ❖ низька довіра до державних інституцій;
- ❖ невдалі спроби працевлаштуватися офіційно;
- ❖ труднощі у пошуках робочих місць бажаної якості;
- ❖ низька заробітна плата при офіційному працевлаштуванні працівників та відсутність ефективної системи контролю й покарання при невиплаті офіційної заробітної плати;
- ❖ небажання офіційно працевлаштовуватися з різних причин.

На зростання неформальної зайнятості також вплинула вимога для чоловіків ставати на військовий облік для офіційного працевлаштування.

Низька заробітна плата в секторі економіки держави. Більшість населення не влаштовує їх наявний розмір заробітної плати, тому вони намагаються перейти у «тінь» задля отримання вищих доходів.

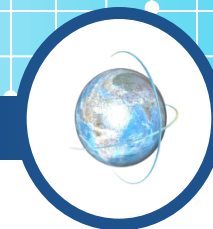
ЯК ЗМІНЮВАЛАСЯ СЕРЕДНЯ ЗАРОБІТНА ПЛАТА В УКРАЇНІ

ПРОТЯГОМ 10 РОКІВ

СЕРЕДНІ ЗАРПЛАТИ

В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄС У ТРАВНІ 2025 РОКУ

 Україна	€522	 Словаччина	€1 232
 Німеччина	€2 465	 Чехія	€1 232
 Бельгія	€2 463	 Греція	€1 145
 Ірландія	€2 113	 Італія	€1 144
 Данія	€1 937	 Литва	€1 056
 Франція	€1 849	 Люксембург	€1 056
 Фінляндія	€1 761	 Мальта	€1 056
 Швеція	€1 673	 Кіпр	€968
 Нідерланди	€1 497	 Польща	€968
 Латвія	€1 409	 Болгарія	€880
 Іспанія	€1 321	 Словенія	€880
 Португалія	€1 321	 Угорщина	€880
 Австрія	€1 320	 Хорватія	€880
 Естонія	€1 232	 Румунія	€528

У 2023 році середня зарплата становила 17 тис. 442 грн (+17,5%) або 477 доларів.

Секторами економіки з високими середньомісячними зарплатами були: інформація та телекомунікації – 37 тис. 946 грн, фінансова та страхова діяльність – 34 тис. 393 грн, авіаційний транспорт – 31 тис. 391 грн, професійна, наукова та технічна діяльність – 23 тис. 413 грн.

А найнижча середня зарплата була у сфері функціонування бібліотек, архівів, музеїв та інших закладів культури – 10 тис. 990 грн.

Найбільш високооплачувані професії у США

Спеціальність	Ставка за годину	ЗП на місяць
Лікар-хірург (Surgeon)	\$161	\$21,140
Анестезіолог (Anaesthetist)	\$157	\$25,923
Офтальмолог (Ophthalmologist)	\$90.21	\$14,905
Стоматолог (Dentist)	\$83.65	\$15,971
Лікар-ортопед (Orthopedist)	\$69.17	\$11,431
Фармацевт (Pharmacist)	\$60.33	\$9,415
Senior Software Engineer	\$64.97	\$1,0209
Project manager	\$63.21	\$6,198
Бізнес-аналітик (Business Analyst)	\$61.82	\$5,997
Психотерапевт (Psychotherapist)	\$55.34	\$5,308
Full Stack Developer	\$54.77	\$9,053
Product Manager	\$49.87	\$8,199

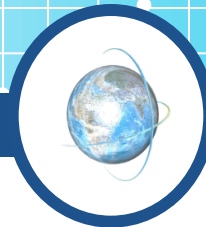
Розмір заробітної плати є індикатором, що визначає загальний життєвий рівень працівників. Від її рівня, частки у валовому внутрішньому продукті, залежить також розвиток економіки загалом. Достойна заробітна плата є основою добробуту працівника.

**Мінімальна зарплата у 2026 році –
8 647 грн**

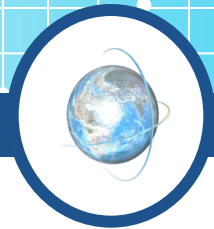

Надмірний податковий тягар, неудосконалена податкова система та нерівномірність податкового навантаження змушують економічних агентів перейти на тіньову діяльність. В Україні загальна кількість податків за рік перевищує 100, в той час як у Швейцарії – 2, в Китаї -4, а в Сінгапурі -5. Сьогодні загальна сума цих відрахувань становить 37,5 %, з яких пенсійний збір – 32 %, страхові внески через тимчасову втрату працездатності – 2,9 %, страхування на випадок безробіття – 1,9 %, а ставка страхового збору, в разі нещасного випадку на виробництві, залежить від галузі. Разом з єдиною ставкою на доходи фізичних осіб, загальне навантаження на фонд заробітної плати становить 50,5 %.

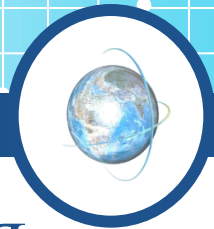
Недостатньо якісне надання державних послуг, які отримують громадяни у сфері освіти, медицини та ін. Якість таких послуг не покращується вже протягом багатьох років. Лише 13-14 % опитаних позитивно оцінюють роботу поліклінік і лікарень, 6–9 % – органів правопорядку та 14-21 % задоволені якістю послуг, що надають комунальні служби. Наразі, стрімко розширюється мережа надання платних послуг.

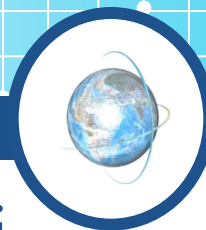
Недостатня обізнаність і професіоналізм державних службовців, значний рівень корупції та надмірне регулювання підприємницької діяльності з боку державних структур. Державні службовці прагнуть до збільшення кількості перевірок та підвищення розмірів податків та стягнень саме в умовах поширеної адміністративної корупції. Як результат, маємо систему податків і штрафів, які малоефективні та втрачають роль інструментів державної політики.

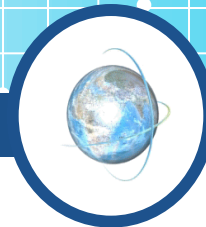
Низький рівень довіри до державних структур. Якщо в громадян буде високий рівень довіри до уряду, то вони будуть сумлінно сплачувати податки. Тут діє певний механізм: уряд забезпечує процвітання населення та проводить реформи, а громадяни сплачують податки на їх здійснення.

Неформальна зайнятість в Україні має певні особливості:

- прибутки від неї є нижчими за доходи, отримані одночасно за допомогою офіційної та неофіційної діяльності;
- кількість неформально зайнятих залежить від вікової категорії, місця проживання;
- більша частина населення свідомо обрала неформальну зайнятість;
- неформальна зайнятість – спосіб існування в умовах капіталістичних відносин;
- роботодавці нав'язують неформальний вид зайнятості, порушуючи тим самим норми трудового законодавства.

Розвиток та збільшення обсягів неформальної зайнятості породжує певні ризики в економічній безпеці країни, а саме:

- бюджет та соціальний фонд недоотримують кошти, що могли б бути спрямовані на соціально-економічний розвиток держави та покращення життя населення;

- складність контролю з боку держави за обігом грошей;

- сповільнення процесів модернізації економіки та існування усталеної ринкової системи;

- відсутнє повне отримання точної та достовірної економічної інформації;

- стрімке поширення неформальної зайнятості гальмує процеси ефективного використання наявного трудового потенціалу, через їх незахищений стан;

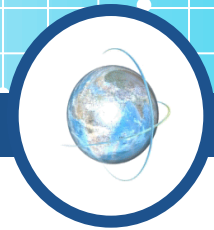
- зниження матеріального та культурного рівня особистості, внаслідок зайнятості у неформальному секторі, що знижує якість трудового потенціалу країни;

- ускладнення контролю за дотриманням умов праці та якості товарів і послуг, що надаються;

- звикання суспільства до порушення норм податкового та трудового законодавства;

- розвиток корупції та тіньової економіки;

- створення сприятливих умов для вчинення кримінальних діянь.

Детінізація ринку має бути першочерговим завданням уряду, адже це породжує поширення таких проблем, як нелегальне використання робочої сили, приховування своїх реальних доходів, ігнорування укладання трудових договорів та розвиток заробітної плати «у конвертах».

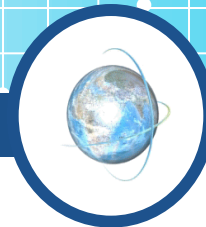

Державна політика детінізації повинна містити дві взаємоузгоджені складові: **адміністративну та мотиваційну**.

Під адміністративною складовою розуміємо посилення контролю для збільшення збору податків та зменшення частки тіньової економіки.

Мотиваційна складова має передбачати зниження податкового навантаження, спрощення податкового законодавства та регулювання економічної діяльності одночасно з покращенням якості державних послуг. Тому державна політика має забезпечити гармонійне поєднання адміністративної та мотиваційної складових, які мають досягти максимального ефекту від кожної з них та не перешкоджати одна одній.

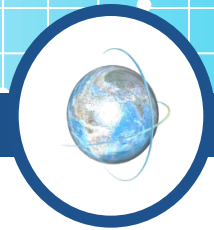

Скорочення та легалізація неформальної зайнятості потребує проведення заходів у сфері політики зайнятості. **По-перше**, потрібно забезпечити координацію зусиль усіх рівнів влади в реалізації політики у сфері зменшення тінізації ринку праці саме за допомогою обґрунтованої національної програми, статистичних даних та досліджень, таким чином, щоб забезпечити рівновагу між попитом та пропозицією робочої сили.

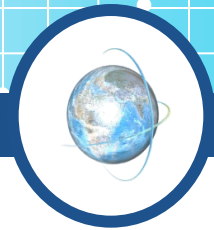

По-друге, політика зайнятості повинна бути спрямована на забезпечення соціально прийнятного рівня безробіття завдяки сприяння перерозподілу робочої сили за секторами економіки, територіями та видами зайнятості, в інтересах структурних зрушень та зростання продуктивності праці за максимально можливої соціальної підтримки безробітних.

По-третє, встановлення рівноваги попиту та пропозиції ринку праці повинно бути забезпечено шляхом прийняття професійних стандартів, це дасть змогу поєднати ринкові вимоги роботодавців до кваліфікованої підготовки кадрів. Завдяки професійним стандартам можна провести об'єктивну атестацію та оцінювання персоналу підприємств.

По-четверте, виконання одного із головних завдань українського ринку, що полягає в переході від дешевої робочої сили, яка наразі існує, до моделі з високим рівнем оплати праці. Такий перехід змусить повернутись працівників до офіційного сектору економіки, що в перспективі збільшить їх доходи, надходження до бюджету та соціальних фондів.

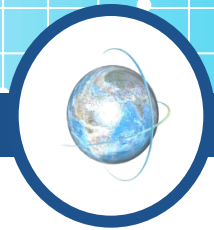
По-п'яте, реалізація політики зайнятості має спрямовуватись на розвиток малого підприємництва, що може здійснюватись шляхом переробки податкової системи на більш гнучку, удосконалення сфери кредитування та запровадження пільгових умов для доступу до інформаційних та юридичних послуг.

По-шосте, застосування нових форм трудових відносин, які є гнучкими та які здатні знизити тінізацію у сфері зайнятості, це може бути: віддалена, мобільна та часткова зайнятість. Проте, застосування таких форм вимагає удосконалених механізмів для їх застосування, адже важливо не допустити прояви дискримінації, зниження захищеності працівників та недотримання гарантій у трудових відносинах.

По-сьоме, формування та розвиток територіальних кластерних структур, які є ефективним інструментом стимулювання підприємницької діяльності. Це служитиме основою для забезпечення конкурентоспроможності регіональної економіки та створенню робочих місць.

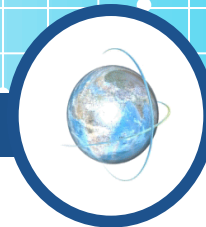
На рисунку наведено дії державної політики у детінізації заробітної плати та скороченні масштабів неофіційної зайнятості.

Контроль з боку держави за належним розміром заробітної плати, попереджуючи випадки її свідомого заниження роботодавцями

Виведення самої економіки із «тіні», шляхом зменшення податкового навантаження

Рис. Етапи політики держави у детінізації ринку праці

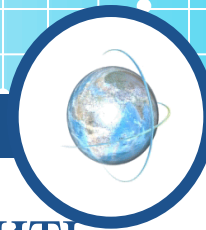
ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ ТА ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ НА ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОМУ, ЛОКАЛЬНОМУ, РЕГІОНАЛЬНОМУ ТА МІСЦЕВОМУ РИНКАХ НЕОБХІДНО:

1

- - на рівні держави забезпечувати нормативно-правові засади ринків праці, через зміну положень трудового законодавства, юридичного оформлення основ трудової діяльності (регламентація основних положень трудових та колективних договорів; умов праці для осіб із обмеженими можливостями, жінок з дітьми тощо);

2

- на територіальному рівні координувати дії Державної служби зайнятості, Міністерства праці і соціальної політики та галузевих міністерств, провідних підприємств, вищих та професійних навчальних закладів регіону з метою оперативного реагування на зміну кон'юнктури ринку праці та швидкої адаптації трудового потенціалу до соціально-економічних потреб.

Загалом, детінізація зайнятості населення містить у собі декілька заходів:

Адміністративні – створення належної системи запобігання та профілактики здійснення діянь у тіньовому секторі.

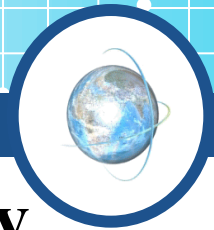
Економічні – забезпечення такого середовища, щоб підприємницька діяльність стрімко розвивалась в умовах конкуренції.

Правові – посилення відповідальності та штрафних санкцій за правопорушення у сфері тіньового сектору, особливо за ті, що поширюють та насаджують здійснення тіньової діяльності.

Соціальні – забезпечення сумлінної сплати податків громадянами та транслювання розуміння усіх наслідків поширення тінізації економіки для держави

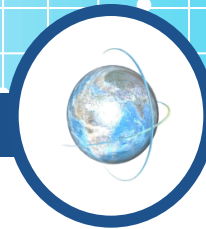

Заходи держави для мінімізації неформальної зайнятості

Загальними заходами держави у напрямку детінізації заробітної плати є:

1. Визначити приблизну частку заробітної плати, яка виплачується як «сіра» і «чорна», оскільки для них мають бути різні мотиваційні методи для легалізації. Це дозволить розставити пріоритети у легалізаційних методах і зосередить увагу на найважливіших з них. Проте, спершу необхідно вивести із тіні незареєстрованих працівників, у результаті отримаємо дійсне число безробітних, збільшення виплат у держфонди та зростання наповнення місцевих і державного бюджетів. Наступним етапом має бути мотивування відображення реальної виплачуваної заробітної плати працівникам, а не тільки мінімальної.

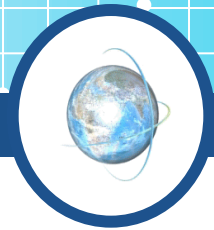

2. Розрахувати та методично правильно впровадити (можливо із запровадженням пілотного проекту на основі певного регіону чи області) зміну рівня єдиного соціального внеску та податку з доходів фізичних осіб, за умови збільшення роботодавцями середнього рівня заробітної плати найманих працівників.

3. Використовувати мінімальну заробітню плату як інструмент забезпечення належного рівня соціального захисту найменш оплачуваних працівників, а не як метод детінізації оплати праці. Застосовувати цей інструмент по-різному за галузями економіки, залежно від необхідності й прописувати його дію перш за все у колективних та індивідуальних договорах. Це дозволить державі оперативно реагувати та вносити корективи у регулювання оплати праці по галузях.

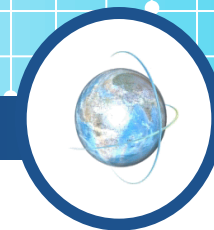

4. Посилити адміністративні заходи щодо відповідальності роботодавців за ухиляння від сплати податків і страхових внесків та оформлення трудових відносин з найманими працівниками

Державна політика має бути орієнтована на злагодженню здійсненні радикальних економічних, адміністративних, управлінсько-організаційних заходів щодо детінізації ринку праці, легалізації зайнятості та заробітної плати.

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!